

CENTAR ZA KULTURNIŠTA
I POSTKOLONIALNA ISTRAŽIVANJA
SOCIOLOGIJA

CENTRE FOR CULTURAL
AND HISTORICAL RESEARCH
OF SOCIETIES

Radionica
„The Railway: An Adventure in Interpretative Reconstruction“
ZRC SAZU, Ljubljana
16. i 17. svibnja (maja) 2019.

Program

ČETVRTAK, 16. 5. 2019

12. 00 okupljanje na ZRC SAZU (Novi trg 2)

Prva sesija: 13.00-15.00

Danijela Lugarić: Izgradnja jugoslavenske željezničke pruge, razgradnja „povijesne činjenice“ i stvaranje kulturalnih studija

Boris Koroman: Usporedni kolosijeci: *The Railway* i *Na pruzi*

15.00-15.30 pauza

Druga sesija: 15.30-17.30

Tanja Petrović: Prvi i drugi kolosek pruge Šamac-Sarajevo: O temporalnosti, generaciji i verovanju u socijalizam

Andrea Matošević: *The will to Construct*. Ili o važnosti neimenovanog: „Brigada bogalja“ i „briga“ na Omladinskoj pruzi

PETAK, 17. 5. 2019

Treća sesija: 10.30-12.30

Maša Kolanović: "NEW YUGOSLAVIA": Moralna ekonomija jedne konceptualne metafore

Iva Kosmos: »Omladinske radne akcije danas – no pasaran, ili modernije – no čens«: suvremeni pokušaji upotrebe sjećanja na omladinske radne akcije

13.00-14.00 pauza

Četvrta sesija: 14.00-16.00

Martin Pogačar: Infrastrukture imaginacije: pruga, progres, budućnost

Ivan Rajković: *Possessed by the spirit*: Izgradnja zajednice u britansko-jugoslovenskom polju susreta

16.00-16.30 pauza

16.30-17.30 zaključna razmatranja

Apstrakti izlaganja

Izgradnja jugoslavenske željezničke pruge, razgradnja „povijesne činjenice“ i stvaranje kulturalnih studija

Danijela Lugić

U genealogiji kulturalnih studija, uz R. Williamsa i R. Hoggarta, kanonsko mjesto pripada E. P. Thompsonu. Iz Thompsonova bogatog opusa teoretičari, povjesničari i kritičari kulturalnostudijskog područja ističu da je njegova *The Making of the English Working Class* iz 1963. (v. primjerice Turner 1990; Duda 2002; Kurennoj 2012. i dr.) upravo kamen-temeljac kulturalnih studija jer je riječ o historiografskom pokušaju pisanja „povijesti odozdo“, s intrigantnom i pregnantnom analizom procesualnosti i političnosti kulturâ te njihovih veza s klasnim formacijama. U tom je razmatranju mjesta Thompsonovih istraživanja u kulturalnostudijskoj genealogiji zbornik *The Railway. An Adventure in Construction* posve izostavljen. Ta je činjenica još intrigantnija jer se upravo u zapisima o izgradnji pruge nalazi niz zapažanja koja čine temelj Thompsonovih stavova i koji će kasnije – u teorijski i metajezično razrađenijim formama iskaza – izvršiti toliko snažan utjecaj na promjenu paradigme u nizu humanističkih i društvenih znanstvenih disciplina. Primjerice, klasa se u zborniku ne promatra kao jednostavna društvena jedinica, produkt i odraz odnosa proizvodnje, nego kao dinamičan, složen kolektiv koji stvara (sve ono što obuhvaća riječ *making* iz poznatije Thompsonove studije) vlastiti subjektivitet i vlastitu kulturu. Pritom, kao što se ukazuje nizom detalja (opisi svakodnevice mladih graditelja), kulturnih referenci, pa i samim stilskim postupcima u Thompsonovu zborniku, to samostvaranje dokazuje da je klasa, prizovem li ponovno njegove teze iz studije iz 1963., aktivni proces koji u istoj mjeri ovisi o unutarnjim silama koliko i o objektivnim okolnostima. Nadalje, zapisima koji nude prikaz jugoslavenskog socijalizma kroz perspektivu pojedinaca koji su dotad bili lišeni prava na vlastitu povijest, a koji, empirijski promatrano, apstraktnu sintagmu „povijesnoga progressa“ pune konkretnim sadržajem, ističe se nužnost uvažavanja perspektive bivanja u središtu određenog događaja (perspektiva „življenog iskustva“ ili Williamsom promovirana „struktura osjećaja“) u historiografiji, što je – u kontekstu razvoja historijske znanosti u teoretskom i metodološkom smislu – također važna Thompsonova intervencija o kojoj je

kasnije pisao u ekstenzivnoj polemici s Althusserom oko pojma „povijesne činjenice“ u knjizi *The Poverty of Theory* 1978. Konačno, sama optika koja pretpostavlja da je pozicija istraživača ujedno uvijek nužno i politički obojena (ako ni zbog čega drugoga, tada zbog toga što proučavatelj društva i kulture mora istupiti iz svoje bjelokosne kule kako bi o radničkoj klasi ili mladima mogao moći govoriti jezikom te klase i te generacije) konstitutivna je – i u estetskom i u etičkom smislu – u zapisima o izgradnji željezničke pruge u Jugoslaviji. Perspektiva koliko nužne toliko i složene, slojevite političnosti istraživačkoga rada jedna od temeljnih distinktivnih karakteristika Thompsonove znanstvene paradigme. Na temelju skiciranih koordinata, moje će izlaganje ponuditi interpretaciju zapisa o izgradnji jugoslavenske željezničke pruge na način koji omogućuje repozicioniranje te studije, čija je nakana bila koliko ideološka toliko i historiografska, u genealogiji i razvoju kulturalnostudijskog područja.

Usporedni kolosijeci: *The Railway* i *Na pruzi*

Boris Koroman

U izlaganju ću pristupiti usporednom čitanju tekstova *The Railway* E. P. Thompsona i *Na pruzi - Zbornika književnika iz Hrvatske o pruzi Šamac-Sarajevo*. Putem (prugom) koji je trasirala Reana Senjković u knjizi *Svaki dan pobjeda* (2018) baveći se u poglavlju "Očima književnika" reprezentacijom radnih akcija u književnosti, te u poglavlju "Očima stranaca" upravo i Thompsonovom knjigom, istražiti ću na koji način obje knjige proizvode reprezentaciju istog događaja, jesu li i u čemu su im diskurzivne strategije podudarne, a gdje se one razilaze. U slučaju književnih tekstova otvaraju se pitanja o odnosu ove literarne proizvodnje s (dotadašnjim) kanonom i poviješću književnosti, o odnosu prema "partizanskoj umjetnosti", pitanja ukorijenjenosti u raznim literarnim tradicijama ali i o mogućim inovacijama te o tekstualnim strategijama postizanja mjera angažiranosti ili prilagođavanja stilskoga registra zamišljenoj publici. U tekstu "Zapadnjaka" otvara se analitički put postkolonijalnog detektiranja čvorišta na kojima se otkrivaju detalji egzotizacije, odnosno prilagođavanja i (p)opuštanja registara zapadocentričnosti. Budući da je u oba slučaja riječ o glasovima posebnih suputnika radnih akcija, o određenom pogledu koji dolazi i iznutra i izvana, usporedno čitanje može otvoriti zajedničko polje iz kojega tekstove ispisuju (polu)stranci simpatizeri i aktivisti omladinskih radnih akcija a što nadalje otvara čitav novi set analitičkih izazova.

Prvi i drugi kolosek pruge Šamac-Sarajevo: O temporalnosti, generaciji i verovanju u socijalizam

Tanja Petrović

Kroz analizu dva uporediva događaja i njihove memorializacije – radnih akcija Šamac-Sarajevo 1947. i 1978. godine – promišljam značenja generacijskog identiteta i identifikacije sa socijalističkim vrednostima u socijalističkoj Jugoslaviji. Fokusiram se na dva perioda – na ranom socijalizmu, za koji preovlađuje uverenje da je revolucionarni zanos bio prisutan, a potreba po angažmanu građana izrazita, i poznom socijalizmu, za koji se danas vezuju ideje

o „performativnom obratu“ (*performative shift*, Yurchak 2006), raskoraku između delovanja i uverenja i „iscrpljivanju“ socijalističke ideologije. Prilog temelji na analizi teksta knjige *The Railway* (ed. E. P. Thompson, 1948), filma *Sjećaj li se Šamac-Sarajeva* (autorke Aleme Kazazić, rež. Himzo Mihaljević, 2018), te na etnografskim intervjuima sa nekadašnjim akcijašicama i akcijašima. Namera mi je da osvetlim sličnosti i razlike između dva na prvi pogled veoma različita perioda, i ponudim kompleksniju interpretaciju generacijski definisanog „verovanja u socijalizam“.

The will to Construct. Ili o važnosti neimenovanog: „Brigada bogalja“ i „briga“ na Omladinskoj pruzi

Andrea Matošević

U izlaganju i pisanom radu obratit ću pozornost na „neimenovane“ dijelove rada i života na Omladinskoj pruzi, a koje su članovi britanske brigade tijekom svojeg iskustva 1947. godine – na čelu s E. P. Thompsonom – u zborniku radova *The Railway*, tek natuknuli ili na njih dali naslutiti. Pored mladih koji su na toj akciji radili i osjećali „groznicu pruge“, indikativnim djeluje mjestimično naglašavanje zdušnog sudjelovanja teško ozlijeđenih, bolesnih, hendikepiranih, kao i izbjeglih i „fizički zaostalih“ te pojedinaca koji su tijekom rata izgubili jednog ili više članova obitelji. Ne govori li ta neimenovana i neizbrojiva, ali na akciji prisutna „brigada bogalja“, koja radi rame uz rame s onom britanskom, francuskom, rumunjskom, češkom, talijanskom, poljskom belgijskom, arapskom, švedskom, albanskom indijskom, švicarskom kao i „Prvom međunarodnom brigadom“, s jedne strane u prilog zasebnoj antropologiji rada i artikulaciji volje kojoj je samo ono nemoguće dovoljno dobro i jedino izgledno, dok ujedno s druge otvara pitanje poraća i „izvanrednoga stanja“ obnove i izgradnje unutar čijih koordinata prostor emancipacije sada pripada i onima s takvim fizičkim i duševnim smetnjama, retardacijama i stigmama. Stoga će pitanje *volje*, njezinih artikulacija i interpelacija biti stavljeno u suodnos sa *brigom* – u medijima manje reprezentabilnim pa i kompatibilnim stanjem s periodom poraća, ali koje ostaje nezaobilaznom kategorijom ocrtavanja kontura trenutka u kojem je *The Railway* življen i pisan.

"NEW YUGOSLAVIA": Moralna ekonomija jedne konceptualne metafore

Maša Kolanović

Ako sintagmom "bivša Jugoslavija", danas često rabljenom u javnom i publicističkom postsocijalističkom diskursu, Socijalističku Federativnu Jugoslaviju "ubijamo" najmanje dva puta, kao kuriozitet možemo postaviti pitanje njezina "rođenja" tj. svega onoga što pokriva semantički suprotno polje od značenja "bivšeg" i njemu nerijetko pridruženih vrijednosti "nazadnog", "lošeg", "ruševnog", "nepovratno minolog" itd. Jedna od takvih danas gotovo zaboravljenih sintagmi jest konceptualna metafora "nova Jugoslavija" koja je nerijetko bila prisutna u zapadnjačkom imaginariju socijalističke Jugoslavije u ranoj fazi Hladnoga rata. Oslanjajući se na rad G. Lakoffa i M. Johnsona (*Metaphors we Live by*, 1980), u svome ću se izlaganju osvrnuti na konceptualnu metaforu "nova Jugoslavija/new Yugoslavia" u ranom hladnoratovskom periodu koja je cirkulirala tekstovima svijeta podijeljenog na blokove s

posebnim naglaskom na njezinu artikulaciju u zborniku *The Railway: An Adventure in Construction* (1947). U svome ću radu nastojati pokazati kako konceptualna metafora "novog svijeta", tradicionalno rezervirana za utopijski imaginarij Amerike, primijenjena na socijalističku Jugoslaviju dobiva sasvim novo značenje što nas posredno vodi do zaključka kako politički i vrijednosno misliti Jugoslaviju uvijek iznova podrazumijeva problematizaciju uloge jezika i imaginacije u tom procesu.

»Omladinske radne akcije danas – no pasaran, ili modernije – no čens«: suvremeni pokušaji upotrebe sjećanja na omladinske radne akcije

Iva Kosmos

U radu polazim od nekoliko suvremenih novinskih tekstova koji promišljaju prošlost omladinskih radnih akcija u Jugoslaviji, pokušavaju tematizirati pitanje kontinuiteta te oslovljavaju prošlost kao izvor pozitivne i potrebne inspiracije. Usprkos deklarativnoj želji za kontinuitetom u tekstovima se reflektiraju razlike između poimanja temeljnih društvenih pojmova koji su obilježili razumijevanje radnih akcija nekad i danas. Iz tog nerazumijevanja, a možda i iz susreta dvaju različitih »struktura osjećaja« (usp. Senjković 2018, 314), proizlaze poteškoće pri pokušaju »korištenja« povijesti kao inspiracije za politike sadašnjosti i budućnosti. Spomenute razlike pokazat ću na tri primjera. Najprije na akcijaškom razumijevanju dobrovoljnog rada i nemogućnosti novinskih tekstova da izbjegnju poistovjećivanje dobrovoljnosti s konceptom neplaćenog rada koji implicira iskorištavanje. Drugi primjer je novinsko inzistiranje na »pogledu izvana«, koji se očituje u uvažavanju nekadašnjih stranih kritika ORA, kao i pozicioniranju stranih društvenih uređenja kao uzora. To govori o različitom djelovanju diskursa u kojem se oblikuje suvremeni subjekt, i diskursa koji je sam sebe predstavljao kao globalnu društvenu avangardu i u kojem su oblikovani nekadašnji, osobito poratni akcijaši (usp. Matošević 2017). Treći element je neizgovoreno pitanje vlasništva koje se očituje u srazu između akcijaških sjećanja koja naglašavaju rad na vlastitoj svojini, i (često neizgovorene) prisutnosti stranih investitora u suvremenim infrastrukturnim projektima. Konačno tematiziranje mogućnosti reaktualizacija radnih akcija ide u dva smjera, negaciju te mogućnosti ili pokušaj »radikalne skromnosti«. Nekoliko konkretnih pokušaja suvremenih ORA tematiziraju se pomoću vjere u mladež, priznanja da se prijašnje iskustvo ne može ponoviti te inzistiranja da se radni ciljevi moraju premjestiti u domenu skromnih i nikako zastrašujućih dosega, kao što su mali lokalni ekološki projekti. Inzistiranje na radikalnoj skromnosti upravo je suprotno prvim radnim akcijama koje su inzistirale na »nemogućem«, što možemo shvatiti i kao poruku o tome kako suvremeni subjekt sam sebe definira te gdje vidi moguće područje vlastitog djelovanja i upotrebe prošlosti.

Infrastrukture imaginacije: pruga, progres, budućnost

Martin Pogačar

Što se u post-socijalističkim diskursima često zaboravlja jesu širi geopolitički uslovi posleratnog perioda te sveobuhvatnost devastacije zemlje posle završetka drugog svetskog

rata. Takav pogled promašuje i kompleksnost historijskog trenutka reducirajući ga na inherentno opresivan državni i policijski sistem, u kojem pojedinci u najboljem su primjeru pasivan dio autoritarnoga aparata. Tako gubimo iz vida neosjetljive, prolazne dijelove priča, koje samo još rijetki ostarjeli učesnici mogu da ih se sjećaju.

No, zahvaljujući ekipi uključujući EP Thompsona, pored često dez-afektirane stručne historije još uvijek dostupan je „afekt-dokument“ vremena, koji i u današnje vrijeme donosi tragove izgubljene prošlosti, ma da iz inostranih očiju i olovki.

U ovom prilogu, bazirajući na *The Railway*, autor promislit će prugu kao infrastrukturu imaginacije: Šta pruga kao tehnologija mobilnosti znači historijski? Kakav je utjecaj „prugifikacije“ zemlje na socio-ekonomske aspekte društva? Šta znači pruga za i kako konstruira progres? A i šta znači pruga za devastiranu zemlju? Kakav je njen utjecaj na imaginaciju budućnosti? Kakve su imaginacije ne samo budućnosti nego i zemlje, ideološki i geografski, kroz željeznički-ritmovan pogled? Pri tom autor naslanja se na spomenuti rad, i poslužuje se futuro-vinjeti, kontrastirajući konstrukciju mobilnosti, progressa i budućnosti u toj prošlosti sa konstrukcijama ovih tema u sadašnjosti.

Possessed by the spirit: Izgradnja zajednice u britansko-jugoslovenskom polju susreta

Ivan Rajković